Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Вучэбна-метадычнае аб’яднанне
па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў

ТЭОРЫЯ ЛІТАРАТУРЫ

Тыпавая вучэбная праграма
для вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасці
1-23 01 11 Бібліятэказнаўства і бібліяграфія (па напрамках)
напрамку спецыяльнасці 1-23 01 11-04 Бібліятэказнаўства
і бібліяграфія (філалогія і лінгвістыка)
спецыялізацыі 1-23 01 11-04 01 Беларуская мова і літаратура

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Мінск
БДУКМ
2012

Складальнік

Г. М. Друк, дацэнт кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Рэцэнзенты:

кафедра беларускай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М. Танка»;

Л. В. Алейнік, дацэнт кафедры беларускай літаратуры і культуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Рэкамендавана да зацвярджэння ў якасці тыпавой:

кафедрай беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 11 ад 25.06.2011 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 1 ад 11.10.2011 г.);

навукова-метадычным саветам па бібліятэказнаўстве і бібліяграфіі Вучэбна-метадычнага аб'яднання па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў (пратакол № 1 ад 12.10.2011 г.)

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Адказны за рэдакцыю *В. В. Каташвілі*
Адказны за выпуск *Г. М. Друк*

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Тыпавая вучэбная праграма «Тэорыя літаратуры» распрацавана для вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь у адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту па спецыяльнасці 1-23 01 11 «Бібліятэказнаўства і бібліяграфія (па напрамках)».

Прафесія бібліятэкара, настаўніка вымагае добрага ведання мастацкай славеснай творчасці, таму ўзнікае неабходнасць вывучэння тэорыі літаратуры, якая, з'яўляючыся важнейшай часткай літаратуразнаўства, характарызуе сутнасць, прызначэнне, асаблівасці зместу і формы літаратуры як мастацтва слова, падагульняе вопыт развіцця сусветнага і айчыннага прыгожага пісьменства. З гэтай нагоды дысцыпліна «Тэорыя літаратуры» заўсёды застаецца актуальнай як прадмет вывучэння ў сістэме падрыхтоўкі спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі.

Тэорыя літаратуры – адкрытая навуковая дысцыпліна, якая падтрымлівае цесную сувязь з гісторыяй беларускай літаратуры, філасофіяй і некаторымі іншымі навукамі. Дысцыпліна структуравана па раздзелах і тэмах, якія ўяўляюць адносна самастойныя дыдактычныя адзінкі зместу навучання. Змест тэм абапіраецца на набытыя раней студэнтамі веды пры вывучэнні «Гісторыі беларускай літаратуры».

Вучэбная дысцыпліна «Тэорыя літаратуры» арыентавана на разуменне твора і творчасці як асаблівай мастацкай рэальнасці, у якой выяўлена асоба пісьменніка. Выкладанне курса мае на *мэце* павышаць эстэтычную патрабавальнасць будучых бібліятэкараў і настаўнікаў у ацэнцы літаратурных з'яў. У сувязі з пастаўленай мэтай вырашаюцца наступныя *задачы:*

– вызначэнне месца тэорыі літаратуры ў сістэме прафесійнай падрыхтоўкі бібліятэкараў і настаўнікаў;

– распрацоўка сістэмы тэарэтычных паняццяў і катэгорый для характарыстыкі асноўных з'яў і формаў літаратурнай творчасці з улікам навейшых дасягненняў літаратуразнаўства;

– паглыбленне і сістэматызацыя ведаў пра літаратуру як форму эстэтычнага асваення рэчаіснасці пісьменнікам;

– знаёмства з асновамі навуковага аналізу мастацкага твора і вылучэнне найбольш актуальных праблем выкладання літаратуры ў школе;

– фарміраванне навыкаў самастойнага даследавання мастацкага твора ў адзінстве зместу і формы.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Па завяршэнні курса студэнты павінны *ведаць:*

– гісторыю літаратуразнаўства як навукі;

– асноўныя тэрміналагічныя комплексы, паняцці, якімі аперырує літаратуразнаўства;

– крытэрыі мастацкасці літаратурнага твора;

– прынцыпы навуковага аналізу літаратурнага твора;

умець:

– дакладна і ясна, аргументавана раскрываць змест тэрміналагічных паняццяў;

– класіфікаваць літаратурныя творы паводле жанравай спецыфікі, творчага метаду, адрозніваць літаратурна-мастацкія метады, стылі і кірункі;

– аналізаваць мастацкі твор у адзінстве зместу і формы, канцэптуальна, на ўсіх узроўнях;

– выкарыстоўваць тэрміналагічны апарат пры выкладанні літаратуры ў школе;

– свабодна валодаць тэрміналогіяй пры складанні бібліяграфічных спісаў, каталогаў, картатэк.

Змест курса складае разгляд у тэарэтычным аспекце важнейшых з'яў з гісторыі развіцця мастацтва слова, асаблівасцей узнікнення і эвалюцыі паняццяў, якімі аперырує тэорыя літаратуры. Асноўнымі метадамі навучання з'яўляюцца праблемнае выкладанне, эўрыстычны, гістарычны і інш.

Для павышэння эфектыўнасці вывучэння дысцыпліны рэкамендуецца раўнамерна размеркаваць самастойную работу студэнтаў і кантроль за засваеннем праграмнага зместу. Формы кантролю для праверкі ведаў тэарэтычнага плана – тэсты, тэрміналагічны дыктант, разгадванне красвордаў і інш. Па авалоданні навыкамі філалагічнага аналізу варта арганізаваць работу на занятках так, каб студэнты вучыліся аналізаваць тэксты пад кіраўніцтвам выкладчыка. Замацаванне атрыманых ведаў і навыкаў адбываецца самастойна па-за аўдыторыяй падчас працы з іншымі мастацкімі творамі. Рэкамендуецца таксама практыкаваць складанне слоўнікаў, ствараць вусныя ці пісьмовыя тэксты.

У адпаведнасці з тыпавым вучэбным планам на вывучэнне дысцыпліны «Тэорыя літаратуры» ўсяго адведзена 110 гадзін, з якіх 66 – аўдыторныя заняткі. Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: лекцыі – 40, семінарскія заняткі – 26. Вывучэнне курса рэкамендавана завяршаць залікам.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Раздзелы і тэмы	Колькасць аўд. гадзін	У тым ліку	
		лекц.	семін.
Уводзіны	1	1	
Раздзел I. Тэорыя літаратуры ў сістэме літаратуразнаўства			
Тэма 1. Літаратуразнаўства як навука: агульнае паняцце	1	1	
Тэма 2. Гісторыя станаўлення і развіцця тэарэтыка-літаратурнай думкі	2	2	
Раздзел II. Літаратура як від мастацтва			
Тэма 3. Спецыфіка літаратуры як віду мастацтва	2	2	
Тэма 4. Літаратура як мастацтва слова. Асаблівасці мовы мастацкіх твораў	2	2	
Тэма 5. Празаічная і вершаваная мовы ў мастацкай літаратуры	2		2
Тэма 6. Асновы вершаскладання	4	2	2
Раздзел III. Літаратурныя роды, віды, жанры			
Тэма 7. Літаратурныя роды, віды, жанры (агульнае паняцце)	2	2	
Тэма 8. Эпас, яго віды і жанры	4	2	2
Тэма 9. Лірыка. Віды і жанры лірыкі	4	2	2
Тэма 10. Драма як літаратурны род. Драматычныя жанры	4	2	2
Тэма 11. Мастацкія формы са змешанымі родавымі і жанравымі прыкметамі	2	2	
Раздзел IV. Тэорыя літаратурнага працэсу			
Тэма 12. Літаратурны працэс: агульнае паняцце	4	4	
Тэма 13. Сістэма літаратурна-мастацкіх стыляў і напрамкаў	14	8	6
Раздзел V. Творчы працэс і мастацкі твор			
Тэма 14. Творчы працэс	2	2	
Тэма 15. Змест і форма літаратурнага твора	6		6
Тэма 16. Стыль	4	2	2
Тэма 17. Аналіз літаратурнага твора	4	2	2
Тэма 18. Літаратуразнаўчыя метады. Асноўныя напрамкі і школы ў літаратуразнаўстве	2	2	
Усяго	66	40	26

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ЗМЕСТ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Уводзіны

Месца дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста, сувязь з іншымі дысцыплінамі. Вучэбна-метадычнае забеспячэнне. Формы кантролю.

Раздзел I. ТЭОРЫЯ ЛІТАРАТУРЫ Ў СІСТЭМЕ ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА

Т э м а 1. Літаратуразнаўства як навука: агульнае паняцце

Літаратуразнаўства як тэарэтычнае паняцце, гісторыя тэрміна. Дзве канцэпцыі літаратуразнаўства – як навукі пра сутнасць і развіццё літаратурна-мастацкай творчасці і як кааперацыі розных відаў літаратуразнаўчай дзейнасці (навукова-даследчай, тэксталагічнай, адукацыйнай і інш.). Апорныя, базісныя (гісторыя і тэорыя літаратуры, літаратурная крытыка), і дапаможныя (гістарыяграфія, тэксталогія, бібліяграфія, архівазнаўства і інш.) дысцыпліны літаратуразнаўства.

Тэорыя літаратуры як адна з галін літаратуразнаўства, спецыфіка тэарэтыка-літаратурнай думкі. Прадмет і змест, структура дысцыпліны «Тэорыя літаратуры».

Т э м а 2. Гісторыя станаўлення і развіцця тэарэтыка-літаратурнай думкі

Сінкрэтычны характар ведаў пра літаратуру ў глыбокай старажытнасці. Распрацоўка тэорыі мастацтва і літаратуры ў Антычную эпоху (Платон, Арыстоцель, Гарацый). Літаратурная думка ў Сярэднія вякі (Ф. Аквінскі і інш.). Пытанні літаратуры ў трактатах эпохі Адраджэння (А. Дантэ, Т. Таса, І. Ю. Скалігер, інш.). Першыя буйныя тэарэтыкі эпохі класіцызму (Ф. Малерб, М. Буало і інш.). Уклад французскіх асветнікаў (Д. Дзідро, Ж.-Ж. Русо) у развіццё тэорыі літаратуры. Уплыў тэорый І. Канта, І. Фіхтэ, Ф. Шэлінга, Г. Гегеля на развіццё еўрапейскай эстэтычнай і тэарэтыка-літаратурнай думкі канца XVIII – пачатку XIX ст.

Вытокі і гісторыя рускага літаратуразнаўства (М. Ламаносаў, В. Бялінскі, М. Дабралюбаў, М. Чарнышэўскі, інш.).

Стан тэарэтычнага літаратуразнаўства ў Беларусі. Зараджэнне (трактат візантыйскага пісьменніка Г. Херабоска «О образех» у «Изборнику» 1073 г.) і развіццё тэарэтычнага досведу ў

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

эпоху Адраджэння і барока (Ф. Скарына, Л. Зізаній, М. Сматрыцкі, М. Сарбеўскі). Беларускае літаратуразнаўства XIX ст. (Р. Друцкі-Падбярэзскі, А. Кіркор, У. Сыракомля, інш.). Літаратурна-крытычныя і тэарэтычныя даследаванні пісьменнікаў нашаніўскага перыяду (С. Палуяна, М. Багдановіча, Л. Гмырака, М. Гарэцкага), 1920–30-х гг. XX ст. (І. Замоціна, А. Бабарэкі, Я. Пушчы, інш.). Пасляваеннае і сучаснае беларускае літаратуразнаўства. Вядучыя беларускія вучоныя-літаратуразнаўцы 1950–90-х гг. (А. Адамовіч, Дз. Бугаёў, М. Мушынскі, В. Каваленка, А. Мальдзіс, В. Рагойша, інш.), іх найбольш значныя працы.

Раздзел II. ЛІТАРАТУРА ЯК ВІД МАСТАЦТВА

Т э м а 3. Спецыфіка літаратуры як віду мастацтва

Мастацкая творчасць як асаблівая галіна дзейнасці чалавека. Тэорыя мастацкага вобраза як тыпу мыслення і спосабу перадачы спецыфічна мастацкай інфармацыі. Вобраз і знак. Умоўнасць як сродак вобразнага выражэння, паняцце жыццёвай і мастацкай праўды. Тыповае, канкрэтнае, індывідуальнае ў мастацкім вобразе. Адзінства пачуццёвага і інтэлектуальнага пачаткаў у вобразе, цэласнасць мастацкага вобраза.

Літаратура і міф, характар узаемаадносін. Паняцце пра вобраз-архетып. Роля і месца міфа ў сучаснай літаратуры. Нацыянальныя літаратурныя архетыпы.

Літаратура і навука. Духоўна-эстэтычны змест чалавечага быцця ў канкрэтных і непаўторных, індывідуальных формах у літаратуры і мастацтве. Літаратура як інтэлектуальна-творчая дзейнасць.

Літаратура ў сістэме мастацтва. Найбольш распаўсюджаныя віды мастацтва, іх вызначальныя ўнутрывідавыя адзнакі і рысы. Дыферэнцыяцыя мастацтва ў Антычнасці. Прынцыпы класіфікацыі мастацтваў на сучасны момант. Дыскусіі аб прызначэнні мастацтва ў канцы XX ст. Канцэпцыя крызісу мастацтва.

Мастацтва і літаратура ў суаднесенасці з іншымі формамі культуры. Вылучэнне вобраза-топаса як культурна-тыпалагічнай семіятычнай адзінкі, характэрнай для нацыянальнай культуры.

Літаратура і жыццё. Мастацкая літаратура і фарміраванне грамадскай свядомасці, формы іх узаемадзеяння. Асноўныя функцыі мастацкай літаратуры. Значэнне літаратуры і мастац-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

тва для працэсу духоўнага ўдасканалення асобы і стварэння духоўнага клімату ў грамадстве.

Т э м а 4. Літаратура як мастацтва слова. Асаблівасці мовы мастацкіх твораў

Слова як унікальны інструмент для ўвасаблення творчай задумы ў адпаведнай мастацкай форме і як прадмет, вобразатвор, у свеце мастацкага тэксту. Узаемадзеянне ў мастацкіх тэкстах літаратурнай мовы і гутарковага маўлення. З'ява мастацкай паліфаніі. Мастацкая літаратура – захавальніца нацыянальных скарбаў мовы.

Вобразнасць, іншасказальнасць, экспрэсіўнасць і аўтарская арыгінальнасць як галоўныя прыкметы мовы мастацкіх твораў.

Лексічныя і фразеалагічныя сродкі вобразнасці і мастацкай выразнасці: сінонімы, амонімы, антонімы, фразеалагізмы і іншыя моўныя элементы з пласта агульнаўжывальнай лексікі. Спецыфічная лексіка ў мове твораў мастацкай літаратуры (архаізмы, гістарызмы, жарганізмы, вульгарызмы, прафесіяналізмы, інш.). Спецыяльныя выяўленчыя сродкі мовы, або тропы (эпітэт, параўнанне, метафара, алегорыя, сімвал і інш.). Выкарыстанне пісьменнікамі інтанацыйна-сінтаксічных сродкаў мовы (інверсія, паўтор, градацыя, паралелізм, абрыў, пропуск, эліпсіс і інш.). Гукавая арганізацыя мовы (гукаперайманне, алітэрацыя, асананс).

Няаўтарскае слова ў мастацкім творы: эпіграф, цытата, рэмінісцэнцыя, алюзія, інтэртэкстуальнасць.

Т э м а 5. Празаічная і вершаваная мовы ў мастацкай літаратуры

Мова аўтара як крытэрый культуры пісьма, эстэтычнага густу творцы, яго жыццёвага досведу. Беларускія пісьменнікі (Я. Колас, Я. Купала, К. Чорны, У. Караткевіч, Р. Барадулін, Я. Янішчыц, А. Разанаў) пра слова і яго гучанне, асацыятыўныя сувязі, гістарычныя карані і інш.

Мова прозы. Вобраз апавядальніка ў творы і асноўныя формы аповеду. Асаблівасці мовы дзеючых асоб у складзе празаічнай мовы. Простая мова і яе разнавіднасці. Паняцце рытмічнай прозы.

Адметнасці вершаванай мовы: асаблівая роля рытму і фанетыкі, эмацыянальна-экспрэсіўны пачатак, яркая вобразнасць і выразнасць, лаканізм. Знешнія прыкметы вершаванай мовы

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

(рыфма, страфа, даўжыня радка). «Празаізацыя» вершаванай мовы. Функцыі рыфмы ў вершаванай мове, віды рыфмоўкі.

Страфа: спосабы ўтварэння, тыпалогія, класіфікацыя.

Т э м а 6. Асновы вершаскладання

Вершаваная сістэма як своеасаблівае паўтарэнне рытмастваральных элементаў, іх сувязь з іншымі кампанентамі мастацкага твора.

Характарыстыка рытмастваральных элементаў антычнага вершаскладання; яго уплыў на вершаваныя формы еўрапейскіх літаратур, у тым ліку і беларускай («Песня пра зубра» М. Гусоўскага, «Пруская вайна» Я. Вісліцкага, «З Авідзія. Ікар і Дзедал» М. Багдановіча, пентаметры і гекзаметры ў творчасці У. Жылкі, М. Танка, інш.).

Сутнасць і прынцыпы сілабічнага вершаскладання. Сілабічны верш у беларускай літаратуры (Ф. Скарына, С. Полацкі, Я. Чачот, Я. Баршчэўскі, В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч, А. Гурыновіч, інш.).

Народнае (танічнае) вершаскладанне і яго асаблівасці. Танічны верш у паэзіі Я. Купалы («Бандароўна», «Тарасова доля»), М. Багдановіча («Страцім-лебедзь»), М. Чарота («Босыя на вогнішчы»). Прыёмы танічнага верша ў творчасці М. Танка, П. Панчанкі, Р. Барадуліна, інш.

Асаблівасці сілаба-танічнага вершаскладання, асноўныя памеры і стопы. Метр, метрычны малюнак, вершаваны памер: азначэнні паняццяў. Зараджэнне і развіццё сілаба-тонікі ў Беларусі (Я. Лучына, Ф. Багушэвіч, Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч. А. Гарун, У. Караткевіч, А. Пысін, інш.).

Пераходныя і змешаныя формы верша (белы верш, дольнік, верш у прозе, інш.).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Раздзел III. ЛІТАРАТУРНЫЯ РОДЫ, ВІДЫ, ЖАНРЫ

Т э м а 7. Літаратурныя роды, віды, жанры (агульнае паняцце)

Сістэматызацыя і класіфікацыя твораў у залежнасці ад іх структуры, моўнай арганізацыі, мастацкага зместу. Вылучэнне літаратурнага роду (агульнага) як катэгорыі вышэйшага парадку, літаратурнага віду як катэгорыі сярэдняга парадку, разнавіднасці жанру як катэгорыі ніжэйшага парадку. Эпас, лірыка і драма як асноўныя літаратурныя роды.

Праблема класіфікацыі літаратурных родаў у сучаснай навуцы («трыяда» як непрыдатная для ахопу ўсёй шматстайнасці твораў, вылучэнне міжродавых формаў, формаў па-за «трыядай»: нарыса, эсэ, асобных жанраў постмадэрнізму). Паняцце віду як устойлівага тыпу твораў з аднолькавай структурай; сучаснае навуковае стаўленне да гэтага тэрміна.

Жанравая спецыфіка літаратуры Антычнага свету і Сярэднявечча. Станаўленне і развіццё жанравай структуры новай літаратуры. Класічны жанр. Гістарычная эвалюцыя жанраў. Метамарфозы жанру, іх якаснае відазмяненне (паэмы А. Разанава). Унікальныя жанравыя формы ў нацыянальнай літаратуры («Казкі жыцця» Я. Коласа, «Абразкі» З. Бядулі, «Скарбы жыцця» М. Гарэцкага, вершы-шаснаццаціradкоўі А. Куляшова, прыпавесці В. Быкава, жанравыя эксперыменты А. Разанава).

Т э м а 8. Эпас, яго віды і жанры

Асноўныя родавыя адзнакі эпасу, вылучэнне трох структурных формаў эпасу: малой, сярэдняй, вялікай. Эпапея («Махабхарата», «Рамаяна», «Іліяда» і «Адысея», інш.), вызначэнне структуры, зместу і сутнасці жанру. Эпапейныя элементы ў эпічных творах Новага часу («Вайна і мір», «Ціхі Дон», «Векапомныя дні», «Палеская хроніка», інш.).

Эпічная паэма (паэма-эпапея): азначэнне тэрміна, узнікненне жанру, этапы развіцця. Разнавіднасці паэмы.

Спецыфіка жанравай прыроды рамана. Класіфікацыя рамана паводле сюжэтабудовы, моўнай арганізацыі, тэматыкі, формы аповеду. Гісторыя станаўлення і развіцця еўрапейскага і сусветнага рамана. Беларускі раман і яго жанравыя формы ў літаратуры канца XX ст.

Аповесць і яе месца ў іерархіі жанраў. Беларуская аповесць і гісторыя яе развіцця, жанравыя разнавіднасці. «Быкаўская» аповесць.

Апавяданне як малая эпічная форма і яе спецыфічныя рысы. Адметнасць навелы. Эвалюцыя жанру апавядання і навелы ў беларускай літаратуры. Мастацкія формы апавядання ў айчыннай літаратуры канца XX – пачатку XXI ст. з элементамі ўмоўнасці і іх характарыстыка.

Байка, яе вызначальныя жанравыя асаблівасці. Вытокі і гісторыя развіцця байкі ў еўрапейскай і беларускай літаратуры.

Жанры мастацка-біяграфічнай прозы (мемуары, дзённік і эпісталярый і інш.), іх роля ў сучасным літаратурным працэсе.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Жанры масавай літаратуры. Фэнтэзі і яго характарыстыка. Коміксы, дайджэсты, трылеры і інш.

Т э м а 9. Лірыка. Віды і жанры лірыкі

Прадмет адлюстравання ў лірыцы, паняцце «лірызму» ў мастацкім творы. Асноўныя родавыя прыкметы. Лірычны герой і асоба аўтара, асаблівасці ўзаемадачынення. Паняцце «аўтапсіхалагічнай» лірыкі. Дыферэнцыяцыя лірыкі паводле пафасу, стылю, тэматыкі.

Класічныя лірычныя жанры: ода, дыфірамб, пасланне, элегія, стансы, раманс, эпіграма, эклога, эпіталама, эпітафія, рэквіем, мадрыгал, санет, трыялет, рандо, рандэль і некаторыя інш.; іх гістарычная эвалюцыя.

Лірычная паэма і яе месца ў беларускай літаратуры.

Вытокі жанру балады і гісторыя яе развіцця. Сучасная трактоўка балады як складанага жанравага ўтварэння, сінтэзу лірычнага, эпічнага і драматычнага пачаткаў. Баладны жанр у творчасці Я. Купалы, У. Караткевіча, Я. Сіпакова, інш.

Адметнасць верлібра як літаратурнага жанру.

Асноўныя жанры ў сучаснай беларускай паэзіі і іх спецыфіка: хоку і танку, акраверш, паліндром, айрэн, газель, актава, лімэрык, інш. (на прыкладзе творчасці Р. Барадуліна, Я. Янішчыц, Э. Акуліна, А. Хадановіча, інш.). Аўтарскія паэтычныя жанры: пункціры, вершаказы, версэты, квантэмы і зномы А. Разанава.

Т э м а 10. Драма як літаратурны род. Драматычныя жанры

Драма як уласна літаратурная і тэатральная з’ява. Месца і роля аўтара ў драматычным творы. Спецыфічныя рысы драматычных твораў. Вытокі і развіццё драматургіі на Беларусі.

Трагедыя як жанр. Антычная трагедыя. Асаблівасці рэнесанснай і класіцыстычнай трагедыі. Сутнасць трагічнага канфлікту. Выцясненне трагедыі драмай.

Паэтыка драмы. Драма ў еўрапейскай і сусветнай літаратуры. «Драма абсурду». Кароткая характарыстыка развіцця жанру драмы ў беларускай літаратуры.

Камедыя ў сістэме драматычных жанраў, яе асаблівасці. Спецыфіка канфлікту, адметнасць раскрыцця характараў. Жанравыя камедыйныя формы. Гісторыя развіцця еўрапейскай і

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

сусветнай камедыі. Беларуская камедыя, яе жанравыя формы, найбольш характэрныя асаблівасці развіцця.

Драматычныя жанры ў сучаснай літаратуры: гістарычная драма і трагедыя, п'еса-казка, камедыя-фарс і інш. Эксперыменты ў беларускай драматургіі канца XX ст. (І. Сідарук, М. Арахоўскі, Г. Багданава, інш.). З'ява рымейку (творчасць С. Кавалёва).

Т э м а 11. Мастацкія формы са змешанымі родавымі і жанравымі прыкметамі

Пранікненне драматычных, лірычных, эпічных элементаў у любы з літаратурных родаў і жанраў. Традыцыя вылучэння ліра-эпасу ў тэорыі літаратуры.

Жанравыя формы паэмы: ліра-эпічная, ліра-драматычная, эпічна-драматычная, ліра-эпічна-драматычная і інш.

Драматызаваная проза.

Лірычная проза.

Трагікамедыя і яе асаблівасці.

Прыклады жанравай дыфузіі ў беларускай літаратуры.

Раздзел IV. ТЭОРЫЯ ЛІТАРАТУРНАГА ПРАЦЭСУ

Т э м а 12. Літаратурны працэс: агульнае паняцце

Значэнне тэрміна «літаратурны працэс». Фактары, якія абумоўліваюць літаратурны працэс. Асноўныя тэрміны для характарыстыкі літаратурнага развіцця: мастацкая сістэма, творчы метад, літаратурны напрамак, плынь, стыль; праблема іх тэарэтычнага прымянення.

Перыядызацыя сусветнага і нацыянальнага літаратурнага працэсу: асноўныя этапы, літаратурна-культурныя эпохі. Паняцце пра стадыяльнасць развіцця літаратуры.

Праблема пераемнасці і абнаўлення, традыцый і наватарства. Літаратурныя ўплывы, запазычанні. Кантактныя і генетычныя, тыпалагічныя сувязі літаратуры.

Гістарычнае, рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры. Спецыфіка развіцця нацыянальнага прыгожага пісьменства ў літаратурна-тэарэтычных працах М. Багдановіча, М. Гарэцкага, В. Каваленкі, А. Адамовіча, інш. Праблема паскоранасці развіцця.

Літаратурная класіка – нацыянальная і сусветная. Фактары, якія вызначаюць рэпутацыю твораў у якасці класічных. Белет-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

рыстыка. Масавая літаратура. Пытанне духоўнасці і камерцыйнае мастацтва.

Т э м а 13. Сістэма літаратурна-мастацкіх стыляў і напрамкаў

Характэрныя рысы антычнай літаратуры. Сярэдневяковая літаратура, асноўныя мастацкія жанры. Асаблівасці рэнесанснай літаратуры. «Гратэскны рэалізм» (М. Бахцін) як форма мастацкай творчасці ў эпоху Адраджэння. Храналагічныя рамкі барока, сацыяльна-гістарычныя і эстэтыка-культурныя прычыны і ўмовы яго ўзнікнення. Рысы літаратурнага барока. Класіцызм: эстэтычная праграма і яе тэарэтыкі. Паэтыка класіцызму, яго жанравая сістэма. Класіцызм і беларуская літаратура. Асветніцтва і сентыменталізм: храналагічныя рамкі, жанравая сістэма. Праявы сентыменталізму ў асобных беларускіх пісьменнікаў.

Станаўленне і развіццё рамантызму ў сусветнай і беларускай літаратуры, асноўныя этапы, галоўныя прыкметы рамантызму. Сістэма літаратурных прыёмаў, жанраў. Паняцце пра неарамантызм. Рэалізм і яго сутнасць, асноўныя этапы развіцця. Спецыфіка зараджэння і развіцця рэалізму на Беларусі. «Магічны рэалізм» (М. Булгакаў, Г. Маркес, В. Казько). Натуралізм; яго праявы ў асобных творах М. Зарэцкага.

Мадэрнізм як філасофска-эстэтычны рух. Характарыстыка акмеізму, імажынізму, сімвалізму, экспрэсіянізму, экзістэнцыялізму, імпрэсіянізму і інш. у дачыненні да беларускай літаратуры (на матэрыяле творчасці Я. Купалы, З. Бядулі, М. Багдановіча, Я. Пушчы, М. Чарота, К. Чорнага, В. Быкава, інш.). З'ява постмадэрнізму, яго сутнасць і эстэтычныя прынцыпы. Своеасаблівасць выяўлення постмадэрнізму ў нацыянальнай літаратуры.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Раздзел V. ТВОРЧЫ ПРАЦЭС І МАСТАЦКІ ТВОР

Т э м а 14. Творчы працэс

Творчы працэс, яго непаўторна-індывідуальны, інтуітыўны і інтымны характар. Фактары, якія абумоўліваюць творчы працэс (талент, жыццёвы вопыт, натхненне, інтуіцыя, інш.). Арыгінальнасць аўтарскай канцэпцыі асобы і свету як адзін з эстэтычных крытэрыяў.

Характарыстыка асноўных этапаў творчага працэсу. Беларускія пісьменнікі-класікі пра сутнасць мастацкай дзейнасці і творчага працэсу (М. Багдановіч, Я. Колас, А. Куляшоў, М. Танк, М. Стральцоў, Я. Янішчыц, А. Разанаў, інш.).

Адлюстраванне індывідуальна-мастацкага светапогляду ў канкрэтных тыпах эмацыянальнасці (гераічным, трагічным, камічным, рамантычным, міфалагічным, інш.). Вызначэнне катэгорыі мастацкага пафасу. Мастацкі тып эмацыянальнасці (пафас) – аснова пэўнага віду тыпізацыі.

Аўтар, герой, чытач і «вялікі дыялог» у мастацкім творы. Аўтар (ад лац. – «суб’ект дзеяння») у сферы тэорыі мастацтва: рэальная асоба з індывідуальным характарам і ўласнай біяграфіяй; вобраз аўтара; суб’ект творчай дзейнасці (творца). Формы аўтарскай прысутнасці ў мастацкім творы. Канцэпцыя смерці аўтара ў тэорыі літаратуры XX ст.

Т э м а 15. Змест і форма літаратурнага твора

Літаратурны твор як цэласная мастацкая сістэма са складанай, многаўзроўневай структурай і адзінай творчай задумай.

Тэма (тэматыка) твора. «Вечныя» тэмы ў мастацтве. Праблема (праблематыка). Ідэя (ідэйны змест). Канфлікт і калізія. Тыпы канфліктаў паводле асаблівасцей дзеяння, характару супярэчнасцей паміж персанажамі. Характар і значэнне канфлікту ў развіцці дзеяння ў творах лірычнага, эпічнага і драматычнага плана. Тэорыя «бесканфліктнасці».

Размежаванне паняццяў «персанаж», «герой», «дзеючая асоба». Цэнтральныя, другарадныя, эпізадычныя персанажы. Сродкі стварэння і раскрыцця характару персанажа ў творы. Вобраз-характар і вобраз-тып, іх адрозненні. Эпічныя, лірычныя і драматычныя характары, асаблівасці іх раскрыцця ў творах.

Сюжэт і фабула. Састаўныя часткі сюжэта. Тыпы сюжэтаў у залежнасці ад характару развіцця дзеяння, яго зместу і інш. Пазасюжэтныя элементы. З’ява «сюжэтнага развалу» ў сучаснай літаратуры. «Вандроўныя», «блукаючыя» сюжэты.

Кампазіцыя і архітэктоніка твора. Тыпы кампазіцыі ў эпічных і лірычных творах. Традыцыйныя спосабы пабудовы твора і пашыраныя ў сучасных творах сюжэтна-кампазіцыйныя прыёмы.

Паняцце пра хранатоп мастацкага твора.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Т э м а 16. Стыль

Гісторыя фарміравання катэгорыі стылю; шматзначнасць тэрміна. Лінгвістычнае і літаратуразнаўчае разуменне стылю.

Стыль твора як эстэтычнае адзінства ўсіх кампанентаў вобразна-экспрэсіўнай формы, абумоўленае скіраванасцю на раскрыццё і ўвасабленне цэласнасці мастацкага зместу, яго гарманічнай завершанасці.

Літаратурна-мастацкі стыль як працэс, які здольны да эвалюцыі. Фактары, ад якіх залежыць стыль: жанравая прырода твора, індывідуальны чалавечы характар і тэмперамент, светапогляд, талент, сацыяльна-гістарычныя ўмовы, мастацкі метад. Стыль як пазіцыя пісьменніка і форма праяўлення яго творчай індывідуальнасці. Творчасць Я. Коласа – энцыклапедыя сродкаў моўнай арганізацыі твора. Стылізацыя і пародыя ў літаратуры. Дамінанты індывідуальнага стылю пісьменніка (напрыклад, апісальнасць і дэталізаванасць у творах І. Пташнікава, сюжэтнасць (фабульнасць) твораў І. Шамякіна, міфалагізм прозы В. Казько, аналітычнасць В. Быкава, інш.).

Т э м а 17. Аналіз літаратурнага твора

Навуковы літаратуразнаўчы аналіз і праблема школьнага аналізу мастацкага твора. Пошук канкрэтнага аналітычнага шляху, які найбольш падыходзіць да аналізу пэўнага мастацкага твора ці творчасці пісьменніка.

Прынцыпы навуковага разгляду твора. Эстэтычны падыход і яго сутнасць: выяўленне зместу і вобразнай канцэпцыі асобы, а таксама спосабаў увасаблення ідэйнай задумы ў жанры і стылістыцы твора, яго сюжэтна-кампазіцыйнай структуры і вобразнай сістэме. Захаванне гістарычнага прынцыпу, які прадугледжвае аналіз твора ў сувязі з сацыякультурнымі ўмовамі, ва ўзаемадачыненні з такімі ж літаратурнымі з’явамі ў іх развіцці. Неабходнасць вывучэння твора як сістэмы, якая ўяўляе сабой складанае ўзаемападпарадкаванне асобных кампанентаў і якая ўключаецца ў сістэмы больш высокага парадку: творчасць пісьменніка, нацыянальная літаратура, грамадская свядомасць і інш. Аналіз і высновы – інтэрпрэтацыя твора.

Крытэрыі мастацкасці літаратурнага твора. Актуальнасць зместу і яго адпаведнасць форме. Моўнае майстэрства пісьменніка – абавязковая прыкмета мастацкасці літаратурнага твора. Сутнасць эстэтычнага ідэалу аўтара. Арыгінальнасць і непаўторнасць мастацкай канцэпцыі асобы і свету. Глыбіня мастац-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

кіх абагульненняў і спецыфіка мастацкай тыпізацыі ў творы. Месца нацыянальнага фактару ў раскрыцці характараў і жыцця грамадства. Гістарызм і народнасць. Гуманізм аўтарскай пазіцыі як адно з асноўных патрабаванняў да мастацтва.

Т э м а 18. Літаратуразнаўчыя метады. Асноўныя напрамкі і школы ў літаратуразнаўстве

Біяграфічны метад. Адбіткі яго ў працах беларускіх вучоных пачатку XX ст.

Найбольш значныя прадстаўнікі міфалагічнай школы – еўрапейскай і айчыннай. «Неаміфолагі». Рытуальна-міфалагічная крытыка ў беларускай навуцы (С.Даніленка).

Культурна-гістарычная школа і ўплыў яе ідэй на беларускую літаратурна-мастацкую крытыку і публіцыстыку канца XIX – пачатку XX ст.

Кампаратывістыка ў XX ст.: асаблівасці развіцця, найбольш буйныя навуковыя цэнтры. Параўнальна-гістарычная метадалогія і сучаснае беларускае літаратуразнаўства.

Узнікненне псіхалагічнага напрамку ў другой палове XIX ст. на аснове дасягненняў псіхалогіі і фізіялогіі. Праяўленне некаторых рыс псіхалагічнага метаду ў працах беларускіх крытыкаў 1920–30-х гг. (М. Піятуховіча, І. Замоціна, А. Бабарэкі, інш).

Фармальны метад і яго сутнасць (Б. Шклоўскі, Р. Якабсан, інш.).

Сацыялагічны метад як прынцып і прыём даследавання. Праяўленне вульгарнага сацыялагізму ў беларускай савецкай літаратурна-тэарэтычнай думцы 1920–30-х гг. (М. Піятуховіч, Л. Бэндэ, А. Кучар, інш.).

Школа «новай крытыкі», яе метадалогія, самыя значныя прадстаўнікі.

Духоўна-гістарычная школа, яе асноўныя метадалагічныя прынцыпы. В. Дыльтэй як заснавальнік духоўна-гістарычнай школы, яго паслядоўнікі.

Структуралізм і яго адносіны да метаду ў савецкім літаратуразнаўстве.

Экзістэнцыялізм, яго філасофская аснова і сутнасць, прадстаўнікі.

Літаратуразнаўчая герменеўтыка, яе метадалогія.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Андреев, А. Н.* Теория литературы: личность, произведение, художественное творчество : учеб. пособие : в 2 ч. / А. Н. Андреев. – Минск : БГУ, 2005. – 153 с.

2. *Бароўка, В. Ю.* Тэорыя літаратуры : вучэб. дапам. / В. Ю. Бароўка. – Віцебск : Выд-ва ВДУ, 2001. – 32 с.

3. *Волков, И. Ф.* Теория литературы : учеб. пособие. – М. : Просвещение : Владос, 1995. – 256 с.

4. *Теория* литературы : учеб. пособие : в 2 т. / под ред. Н. Д. Тамарченко. – М. : Академия, 2004. – 273 с.

5. *Фесенко, Э. Я.* Теория литературы : учеб. пособие / Э. Я. Фесенко. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 334 с.

6. *Хализев, В. Е.* Теория литературы / В. Е. Хализев. – 4-е изд. – М. : Высш. шк., 2004. – 398 с.

7. *Яцухна, В. І.* Тэорыя літаратуры : вучэб. дапам. : у 2 ч. / В. І. Яцухна. – Гомель : ГДУ, 2002–2006. – Ч. 1. – 2002. – 147 с.; Ч. 2. – 2006. – 279 с.

8. *Введение* в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины / под ред. Л. В. Чернец. – М. : Высш. шк., 2000. – 556 с.

9. *Рагойша В. П.* Тэорыя літаратуры ў тэрмінах : дапам. / В. П. Рагойша. – Мінск : Бел. энцыкл., 2001. – 383 с.

10. *Хрестоматия* по теории литературы : в 4 ч. / сост. И. В. Егоров, А. С. Смирнов. – Гродно : ГрГУ, 2005. – Ч. 3. – 180 с.

Дадатковая

1. *Андраюк, С. А.* Традыцыі і сучаснасць / С. А. Андраюк. – Мінск : Навука і тэхніка, 1981. – 256 с.

2. *Бахтин, М. М.* Эпос и роман : сб. / М. Бахтин. – СПб. : Азбука, 2000. – 300 с.

3. *Ветловская, В. Е.* Анализ эпического произведения. Проблемы поэтики / В. Е. Ветловская. – СПб. : Наука, 2002. – 211 с.

4. *Дзюбайла, П. К.* Беларускі раман. Гады 70-я / П. К. Дзюбайла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1981. – 176 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

5. *Добин, Е.* Сюжет и действительность. Искусство детали / Е. Добин. – М. : Сов. писатель, 1981. – 431 с.

6. *Есин, А. Б.* Принципы и приемы анализа литературного произведения : учеб. пособие. – 7-е изд., испр. / А. Б. Есин. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 248 с.

7. *Жураўлёў, В. П.* Структура твора / В. П. Жураўлёў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1978. – 158 с.

8. *Ідэйна-тэарэтычныя* пытанні сучаснага літаратурнага працэсу. – Мінск : Навука і тэхніка, 1987. – 237 с.

9. *Каваленка, В. А.* Вытокі. Уплывы. Паскоранасць. Развіццё беларускай літаратуры XIX–XX стст. – Мінск : Навука і тэхніка, 1975. – 335 с.

10. *Казбярук, У. М.* Рамантычны пошук. Назіранні над беларускім рамантызмам пачатку XX ст. / У. М. Казбярук. – Мінск : Навука і тэхніка, 1983. – 184 с.

11. *Кременцов, Л. П.* Теория литературы. Чтение как творчество : учеб. пособие / Л. П. Кременцов. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 167 с.

12. *Кузнецова, Т. Ф.* Формирование «массовой литературы» и ее социокультурная специфика / Т. Ф. Кузнецова // Массовая культура : учеб. пособие. – М. : Альфа-М ; Инфра-М, 2004. – С. 97–113.

13. *Ленсу, Е. Я.* Замысел. Художественная идея и образный мир литературного произведения : учеб.-метод. пособие / Е. Я. Ленсу. – Минск : Навука и тэхника, 1980. – 98 с.

14. *Матрунёнак, А. П.* Псіхалагічны аналіз і станаўленне беларускага рамана / А. П. Матрунёнак. – Мінск : Навука і тэхніка, 1975. – 302 с.

15. *Мелетинский, Е. М.* Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – 2-е изд., репр. – М. : Вост. лит. РАН, 1995. – 407 с.

16. *Нефёдов, Н. Т.* История зарубежной критики и литературоведения: учеб. пособие / Н. Т. Нефёдов. – М.: Высш. шк., 1988. – 271 с.

17. *Пяткевіч, А.* Сюжэт. Кампазіцыя. Характар. Аб прозе К. Чорнага / А. Пяткевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1981. – 159 с.

18. *Рагойша, В. П.* Гутаркі пра верш / В. П. Рагойша. – Мінск : Маст. літ., 1979. – 95 с.

19. *Рагойша, В. П.* На шляху да Парнаса: давед. маладога літаратара : для ст. шк. узросту / В. П. Рагойша. – Мінск : Маст. літ., 2003. – 157 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

20. Современное зарубежное литературоведение. Концепции. Школы. Термины: энцикл. справ. – М. : Сов. писатель, 1996. – 234 с.

21. Стыль пісьменніка: зб. арт. / рэд. акад. В. В. Барысенка, д-р філал. навук П. К. Дзюбайла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1974. – 447 с.

22. Тарасюк, Л. Імпрэсіянізм у беларускай літаратуры / Л. Тарасюк // Роднае слова. – 2001. – № 4. – С. 5–12.

23. Шкраба, Р. Характар. Стыль. Дэталь: літ.-крыт. арт. / Р. Шкраба. – Мінск : Беларусь, 1965. – 259 с.

24. Шпакоўскі, І. С. Тыпізацыя ў лірыцы. Формы і сродкі / І. С. Шпакоўскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1980. – 144 с.

Рэкамендаваныя сродкі дыягностыкі кампетэнцый студэнта

– Вуснае апытанне ў час заняткаў.
– Тэсты па асобных раздзелах і дысцыпліне ў цэлым.
– Выкарыстанне праблемных, творчых задач.
– Аналіз літаратурных з’яў у пісьмовай форме.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Вучэбнае выданне

ТЭОРЫЯ ЛІТАРАТУРЫ

Тыпавая вучэбная праграма
для вышэйшых навучальных установ па спецыяльнасці
1-23 01 11 Бібліятэказнаўства і бібліяграфія (па напрамках)
напрамку спецыяльнасці 1-23 01 11-04 Бібліятэказнаўства
і бібліяграфія (філалогія і лінгвістыка)
спецыялізацыі 1-23 01 11-04 01 Беларуская мова і літаратура

РЭПАЗІТОРЫЙ БГУКІ

Рэдактар В. В. Каташвілі
Тэхнічны рэдактар А. У. Гіцкая

Падпісана ў друк 2012. Фармат 60x84$^{1}/_{16}$.
Папера пісчая № 2. Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 1,16. Ул.-выд. арк. 0,83. Тыраж экз. Заказ .

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў».
ЛИ № 02330/0003939 ад 19.05.2011.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.